

K O S T O

KIRJOITTANUT

A. SERAFIMOWITSCH.

VENÄJÄNKIELESTÄ SUOMENTANUT

SANTERI GRÖNBERG.

HAMINA,
UUSI KANSAN-KIRJAPAINO, 1904.

I.

Oli pakkanen. Harmaalta talviselta taivaalta sinkoili lumuhiutaleita ja tiukka pureva itätuuli kuletti itsepintaisesti jäätä pitkin hankilunta, joka paikoin hienona lumipölynä savusi. Minne vaan katseesi luot, on kaikkialla autiota, lakeaa ja valkeaa. Takana vaan tummenivat merenrannan matalaiset, aaltojen huuhtelemat epätasaiset savitörmät, joita lumipyry nyt hienokselleen lumella peitteli.

Suuressa, leveälaiteisessa reessä, johon oli ahdettu verkkoja, nuoria, kirveitä, salkoja, tuuria, lämpimiä vaatteita, ruokatarpeita, ruokakattila, halkoja, torkkui perässä lämpöisten nahkasten ja purjekankaan peitossa vanhus. Nuori mies istui sevillä, huopasaappailla verhotut jalat roikkuen ulkona. Pari työkampia juoksi tasaisesti ja virkusti, seisahtelematta, tietäen että nyt sitä saa vielä pitkän aikaa tällä lailla hölkötellä.

Nuori mies ei ohjannut hevosia, vaan pisti ohjastenperät allensa. Itse hän nojasi rekeä vastaan, kädet pistettynä syvälle hihojensa sisälle, ja katseli miet-

teissään, kuinka lumi reen jalaksen alla taukoamattomasti liiti aina yhteen ja samaan suuntaan. Toisinaan hän muutti asentoansa, päästi kätensä vapaaksi, pujotti jalkansa enempi ulos reestä ja piirteli niillä lumenpintaa tahi rupesi juttusille hevosten kanssa sillä erityisellä äänenpainolla ja väreellä, jolla kyytimiehet matkoillaan tavallisesti puhuttelevat hevosiansa.

— No, no, herrtaseni, no virkut juoksijani! . . . hei, te vuonaseni! paljo olette juosset, ei ole enää pitköltä. . . hei, te lapsukaiseni!

Tahi sitte hän otti altansa piiskan ja alkoi sillä sivautella lähintä hevosta kauan ja taukoamatta. Tämä vastasi hänelle ensiksi hännän huiskauksella, niinkuin kiusalliselle kärpäselle tehdään, mutta havaittuun sitte ettei häntä rauhaan jätetä, se, ikäänkuin haluten nuhdella: „mitäs siinä tartuttelet!“ — alkoi ruumistaan heitellä kömpelösti puoleen ja toiseen, pisti sitte neliksi ja laukkasi minkä kavioista läksi. Tyytyväisenä herkesi mies suomimasta hevosta, tiukkasi ohjasta ja pisti piiskan allensa. Hevonen taas, laukatuaan vielä pari kolme kertaa, tietoisena että lopultakin oli täyttänyt ajajan mielioikun, alkoi uudelleen painaa tasaista ravia. Mies sovittelihe itsensä taas re-

keen, käänten tuuleen päin milloin selkensä, milloin kupeensa. Hänellä ei ollut mitään tekemistä oli kylmä ja ikävä.

— Kylläpä se puhaltaa läpi ruumiin . . . Merkillinen asia . . . — puheli hän itsekseen, katsellen kuinka hevosten kavioiden ja reenjalaksien alta savuna pölysi kylmä viima ja väsymättä, taukoamatta, ajoi avaruutta pitkin kuivaa lunta, ilman että saattoi käsittää minne ja miksi se sitä kyyditsi.

Toisinaan hypähti Nikita pois reestä ja juoksi rinnalla, lyöä läiskäytellen käsivarsiansa ristiin rintansa yli. Toisinaan jää taas jälelle, käveli jonkun ajan ja läksi taas sitte juoksujalassa saavuttamaan jo loitolle ennättänyttä rekeä. Hevoset taas, nähdessään ajajan yllättävän heidät ja peläten että tämä uudelleen rupeaa heitä suomimaan, nykäsivät rekeä sitä tiukemmin ja alkoivat täyttää kyytiä pistellä ravia, niin että Nikita sai hengästyksiinsä asti painaa reen jälestä, ennenkuin lopultakin osui otollinen silmänräpäys, jolloin hän voimattomana ja hengästyneenä saattoi heittäytyä vatsalleen yli reen tulipunaisena ponnistuksesta ja toruen hevosia: „senkin epäjumalat, kuinka piinasvat!“ — mutta oli kuitenkin itse asiassa varsin tyyty-

väinen, että hevoset hänelle tällaisen kepposen tekivät.

Ranta katosi jo ammoin, ympäri savusi vaan tansanko. Näytti kuin se olisi ollut aro, tasainen ja silkoinen, joka kauttaaltaan oli matalan heinän peitossa.

Tämä oli kuitenkin meri.

Ja ikäänkuin tämän todisteeksi, häiriten nuutuvaan yksitoikkoista ympäristöä ja Nikitan ikävystynyttä ja työlästynyttä mielialaa, jyrähti ilmaa tärisyttäen ukkosenjylinän kaltainen jymäys ja vyöryi hamaan tansangon rajaan asti.

Nikita otti ohjokset käsiinsä, hevoset tavoittivat kuuloansa, makaava kalastaja heräsi, pisti vällyn alta päänsä esille ja alkoi vilhua ympärilleen, silmiään siristäen valkean lumen heijastuksesta.

— Missä? Edessäkö vai takana?

— Edessä, vastasi Nikita, nousuaan polvilleen ja tarkastellen tansankoa edessänsä.

Noin viidenkymmenen sylen päässä tummeni valkoisen lumikentän keskellä vesijuova, joka ulottui taivaan rantaan asti. Kun he saapuivat luo, oli railo noin kolmen sylen levyinen.

Nikita nousi reestä, kiersi hevoset, korjasi vemppe-

lettä ja virkahti:

— Ka, sytemään tässä nähtäväst' on ruvettava, ympäri et pääse: minkä silmä kantaa — halkes.

Purjekangasta nostettuaan ryömi reestä ulos harmain käypä parrakas, leveähartiainen, terve, noin viidenkymmenen ikäinen ukko, joka lähenei kaikkia halkeamia ja tarkasti tyystin ympäristöön.

— Eipä auta — sanoi hän — täytyy syteä. Sepäs vasta harmi — kuluu aikaa vaan turhanpäiten! . . .

Miehet ottivat reestä esille kirveet ja tuurat ja alkoivat aivan railonlaidasta irti syteä nelikulmaista teliä. Eroitettuaan sen muusta sohjojäästä, vetivät he telin puoshaalla väljemmälle vedelle, asettivat pitemmän puolen poikkiteloin railoon, niin että päät tapasivat railon kumpasellakin puolen kiinteään jäähän, ja saattoivat teliä myöten niinkuin pitkin siltaa hevosensa railon toiselle puolelle.

Lähdettiin matkaa jatkamaan. Nikita istui sevilä, ukko taas ryömi purjekankaan alle. Mutta eivät ennättäneet ajaa puoltakaan sataa sylvä, kun jymäys kuului uudelleen ja jää repesi melkein hevosten jalkain alla. Hevoset peräytyivät pelästyneinä. Railo alkoi kiireisesti avaantua.

Poika ja ukko hypähtivät hätäisesti ulos reestä ennenkuin railo ennättäisi kokonaan aueta, työnsivät rekeä hevosiin kiinni niin paljon kuin mahdollista, joten länget työntäytyivät melkein pään yli, hihkasivat ja löivät hevosia. Hevoset riuhtasivat ja joutuivat rekinen pävineen mustenevan ja uhkaavan railon toiselle puolelle.

Taas juoksevat hevoset tavallista raviansa, heilutellen ruumistaan, vuorotahdissa ravistaen päätään ja harjaansa. Ja Nikita, pistettyään jalkansa roikkumaan, katselee taas ohikiitävää lunta, välkähteleviä hevosen jalkoja, jotka kavioitaan heitellen, näyttävät hänelle ennättämiseen vaalenneet kenkäraudat, juttelee hevosten ja tuulen kanssa ja lämmitteleikse juoksemalla tavoittaen rekeä kiinni. Ympäristö on yhtä yksitoikkoinen ja ikävä.

Ukko loikoo hurstin alla ja kuuntelee — eikö jää vielä halkeile. Hän alkoi pelätä tuulen kääntymistä; silloinhan se jossakussa kolmessa-neljässä tunnissa murskaa jään ja alkaa heitä viiletellä merta pitkän. Mutta pahan ennustavaa jymäystä ei enää kuulu, vaan rekeä vastaan riitelee tuuli ja jalakset vingahtelevat, sattuessaan toisinaan jäähän.

Ukko rauhoittui hieman ja alkoi mietiskellä siitä, josta hän aina jouten ollessaan tuumaili: taloudestaan, kalastuksesta, verkoista, siitä mitä olisi ostettava, mitä muutettava, että niin ja niin paljo täytyy saada kalaa, ennenkuin pääsee tämän kuukauden pyörähtämään, ettei pidä arvailla — kuinka paljo saa kaloja, sillä silloin ei saa mitään. Sitte hän alkoi laskea paljonko hänelle oli tuleva sammesta ja kuhasta. Kuhat hän myi hyvään hintaan, mutta sammen hän halvensi. Ja niin kohta kuin hän muisti tämän, alkoi häntä „sydän alasta niin pahasti ellostaa“, kuten hänen tapansa oli valittaa.

Ukko koetti kaikin tavoin säästää rahaa ja vähinkin menekki vaivasi häntä tavallisesti kauan. Ainoa keino, jolla hän saattoi sitä ansaita, oli kalastuselinkeino, ja siksi kaikki hänen mietteensä keskittyivät siihen. Lapsuudestaan asti, aina siitä saakka kuin hän muistaa, ei hän ole mitään muuta ammattia harjoittanut. Koko hänen maailmansa keskittyi hänelle tähän sameaan, huurteiseen, matala- ja savirantaiseen mereen. Kaikki maailman kaupunkit olivat hänen mielikuvituksessaan Jeiskin, Rostowin, Taganrogin ja Marispolin näköiset ja nekin sen kaupun-

ginosan muotoiset, joissa kalatori sijaitti. „Venähenmaa“, josta myöskin toisinaan joutui juttusille, oli hänen mielikuvituksessaan Kubanin, Donin ja Dnieprin takaisten arojen kaltainen, joka kaikilta suunniltaan painui Asovan merta kohden. Itse meressä hän tunsi joka sopen, joka uoman ja syvennyksen. Kaikenmoisella ilmalla sekä päivällä että yöllä liikkui hän parkaasillaan ilman kompassia merellä ja saapui aina sinne, minne tarkoituskään oli. Tiesi milloin mitään lajia kalaa oli pyydettävä, missä se viihtyy parvittain, ja hävitti sitä armottomasti koukuilla ja muilla luvattomilla pyydyksillä, vakuutellen, että kalat ovat Jumalan antimia, ja että niitä riittää kaikille, vaikkakin viime vuosina yhä useammin oli ruvennut valittelemaan, että kalat vähenevät ja että saalis vuosi vuodelta pienenee. Perhe hänellä oli iso: kahdeksan henkeä — näistä viisi poikaa, jotka kalastelivat hänen kanssaan. Niinkauan kuin lapset olivat pieniä, sai perhe kärsiä suurta puutetta, melkeimpä kurjuutta. Ei riittänyt voimia hankkia omaa parkaasta ja pyydyksiä. Isäntä kävi kalanpyydystyksellä päiväläisenä. Joten kuten onnistui lopultakin suurilla ponnistuksilla saada hankituksi omat pyydykset, mutta jo ensimmäisenä

vuonna jäätyivät verkot jäähän — ja hävisi. Oli uudelleen käytävä päiväläiseksi. Niin tapahtui useampia kertoja. Mutta kun lapset varttuivat ja alkoivat auttaa, vaurastui perhe; hankittiin omat pyydykset, kaksi parkaasia ja pari hevosta talvipyyntiä varten.

Ukolla oli oma hökkelikin rannalla. Hän oli valinnut mieleisensä paikan aukean rannan vierulla, löi uunitiilet, vaihtoi kalalla kattotiilet ja pystytti mökinsä. Muutaman vuoden kuluttua vaati kuitenkin naapurikylä, jonka rantamaalle mökki oli rakennettu, häneltä laillista tietä veroja. Ukko ei tunnustanut minkäänlaisia tuomioistuimia, toisteli vaan, että se on kiristämistä, että maa merenrannalla on Jumalan omaa, että keisarillinen hallitus on antanut kalastajille oikeuden asettua merenrannoille verottomasti, tulittomasti siksi, että he kristikunnan ylläpidoksi pyydystelisivät kaloja, sillä ilman kalastajia muuttuisivat kaikki pakanoiksi — paaston aikana kun muuten syödä ahmisivat lihaa. Asia päättyi sillä, että paikalle saapui poliisipäällikkö konstaapelien ja työmiesten avustamina ja hajoittivat mökin maantasalle. Itsepäinen ukko siirtyi hieman ja rakensi uuden mökin; seurasi sama juttu taas.

Suuresta kitsaudestaan huolimatta, oli hän aina ensimmäisenä antamassa apuaan, jos jollekin kalastajalle sattui onnettomuus. Kun juoksevat kertomaan, että setä Vlas on uponnut tahi joutunut jäiden väliin litistykseen, tahi joutunut merelle ajelehtimaan jäälautalla tahi paleltunut kuoliaaksi, niin ukko heti varustaa säkillisen — toisen kalaa ja lähettää jonkun pojistaan viemään sitä uponneen kotiin. Rahalla hän ei milloinkaan avustanut, vaan antoi avustuksensa luonnossa. Näyttipä siltä, että jos hänen nähtensä olisi si nälkään kuollut kokonaisia perheitä, niin ei hän olisi antanut halaistua penniäkään, vaan olisi kernaimmin antanut puolet saaliistaan; rahoista hän ei voinut luopua.

Poikiensa piti hän ankarassa kuuliaisuudessa, ei sallinut heidän polttaa, eikä ryypiskellä. Itselleen hän otti parin kolmen kuukauden kuluessa vapauden „huilata“, levähtämisen nimellä. Kotonaan ei hän milloinkaan juonut, vaan meni kaupunkiin ja joi itsensä sikahumalaan. Ja silloinkin, jos siihen vain suinkin tilaisuutta tarjoutui, tavoitti juopotella kopeekkaakaan menettämättä ja maksoi luonnossa: hän hieroi aikaan sopimuksen hotellin tahi ravintolan pitä-

jän kanssa, jonka tuli hänelle hankkia suostuttu määrä viinaa, jolloin ukko puolestaan kaatoi vastineeksi kasan kaloja; ja vaikka kalan arvo oli monta vertaa suurempi viinan raha-arvoa ja vaikka olisi ollut paljon hyödyllisempää myydä kalat ja rahalla ostaa viinaa, niin riemuitsi ukko, että oli saanut juopotella koppeikkaakaan menettämättä.

Paljon oli hän eläissään saanut kokea; pari kertaa oli parkaasinsa joutunut vesilastiin ja ajelehti vuorokausimääriä merellä; kerran hän joutui jäihin ja toverit töin tuskin ennättivät hänet pelastaa; kerran talvella, joitakuuta vuosia takaperin, joutui hän ajojään viemänä ulos merelle hevosineen, rekineen ja pyydöksineen. Hevoset paleltuivat, reki joutui puristuksiin jäiden väliin ja upposi, yksin jäi hän keskelle jäälauttaa; ympäri riehui kylmä meri ja pään päällä riippui matalalla harmaa talvinen taivas. Hän joutui Taganrugin lahdesta suurelle merelle, kulkeutui Berdjanskin sitte Genitscheskin sivu, mutta rannoilta ei voitu eroittaa mustaa pilkkua jäällä. Hän pureksi saapasvarsiansa, nieleksi lunta, mutta sitte kun näki ettei apua tule mistään, heittäytyi jäälle ja herkesi taistelemasta kuolemaa vastaan. Hänet pelastettiin vih-

doin Kertschin luona, jäykistyneenä, tunnottomassa tilassa ja vietiin sairashuoneeseen. Täällä häneltä leikattiin kaksi vasemman jalan varvasta ja oikea korva. Ja — kummallista — siitä saakka hän tunsu toisinaan kuinka näitä olemattomia varpaita kutkusi. Niinpä nytkin. Ukko huomasi, että se ennusti sään muutosta, heitti rauhattomana purjekankaan syrjään ja silmäili ympäristöä.

II.

Hevoset seisoivat alakuloisina. Tuuli kiidätti edelleen lunta, läheisyydessä seistä törröttivät yksinäisinä jäähän lyödyt seipäät, joiden nenissä lepattivat pienoiset liput; ne osoittivat verkkopaikkoja.

Ukko ja Nikita ottivat kirveensä esille ja alkoivat aukoa avantoja, jotka pakkaneu oli vahvaan riitteen vetänyt. Alettiin verkkoja kokea, mutta ne olivat

tyhjät. Ukko rypisti kulmakarvojaan ja mutisi jotakin. Hänestä näytti epäilyttävältä kun ei verkoissa ollut yhtään kalaa. Naapurikalastajat, jotka olivat mereltä palanneet, vakuuttivat kaloja tulevan hyvänpuoleisesti. Verkot laskettiin uudelleen, istuttiin rekeen ja lähdettiin jatkamaan matkaa. Ajettiin parisen virttaa, edessä oli taas jäähän pystytettyjä seipäitä ja niiden nenissä lepattavat riepupalaset.

Ukko käski Nikitan seisahduttamaan hevoset ja, huolellisesti tarkastettuaan ympäristön, läksi avannoille. Näiden ääreen hän laskeutui polvilleen ja alkoi paljaalla kädellä haparoida lunta ja avannon suuta, sitte hän nousi ja kutsui Nikitan luokseen. Tämä lähestyi kiireisesti.

— Mitä, onko ollu? — kysäsi hän.

— On ollu, eikä pitkiä aikoja sitten, — avannot ovat just'ikään jäätyneet, jää on vielä hienoo.

— Eikö jälkiä näy?

— Eihän niitä näkymääkkää tule — viima, näet sen, vetää kaikk', sellaisen ajanki valitsee. Lasketaa nyt verkot ja painetaa laitimmiaisille — kenties hänet sielt' tavataa.

Sekä ukko että Nikita vetivät reestä kiireisesti ver-

kot, kirveet, tuurat ja alkoivat syteä jäähän uusia avantoja. He tekivät työtä lujasti, kokonaisia pilviä jäänsirpaleita lensi kirveiden alta ilmoille, peittäen heidän kasvonsa ja vaatteensa. Lopulta ätkähti Nikitan kirves vartta myöten jään sisään ja suihkuna pulpahti esille vesi, valuen jälle.

Suorassa linjassa sydettiin vielä kymmenen avantoa, aina kahden sylen päähän toisistaan. Tarvittiin ainoastaan laskea verkot, — täyttää kaikkein raskain ja epämiellyttävin tehtävä.

Nikita satoi pitkän salon päähän nuoran, joka oli kiinni jäällä koossa olevassa verkossa, pisti salon avantoon ja alkoi paljain käsin suunnata sitä jään alla senraavaa avantoa kohden.

Kylmässä jäisessä vedessä kohmettuivat kädet kerrassaan — pakkasviima niitä poltti sietämättömästi. Oli niin kylmä että Nikitan täytyi ponnistaa kaikki sielunsa voimat voittaakseen itsensä, — että saattoi tuskan kestää, eikä hylännyt kaikkea omanonnensa nojaan. Ukko tavoitteli koukulla toisessa avannossa jään alta tulevaa salkoa ja kun hän lopultakin sai sen kiinni, saattoi Nikita jonkunverran lämmittää käsiään. Hän hypähti, kuivasi kätensä kiirei-

sesti nahkasiin ja alkoi vimmatusti, kaikin voiminsa, lyödä käsivarsiansa ristiin, läväytellen kämmeniään milloin kupeitansa, milloin hartioitansa vasten.

Lumitasangolla alkoi joutuisasti hämärtää. Taivas kirkastui, kuu tuli esille pyöreänä ja valkoisena. Juuri sammuva päivänvato ei vielä päästänyt kuuta valaisemaan. Hämärässä näyttivät kaksi miestä hevosineen ja rekineen vieläkin yksinäisemmiltä, eksyneiltä tämän asumattoman, tyhjän tasangon keskellä, jonka yli kiiti yhä edelleen pureva talvinen viima.

Nikita ei saanut käsiään lämpenemään, vaikkakin niitä hiukan helpotti; sormia puri sietämättömästi. Taas täytyi riisua rukkaset ja lähteä paljain käsin jäiseen veteen. Nikita, koettaen pidättää väristystään ja hampaittensa loukuttamista, alkaa uudelleen reistailla salon kanssa vedessä, ohjaten sitä jään alitse kaikkiin avantoihin, joissa ukko sitä pyydysteli koulullaan. Vihdoin oli salko saapunut viimeiseen avantoon, josta se nostettiin ylös. Nikita jouduttautui tälle avannolle ja alkoi kiireisesti selvittää siitä irti nuoraa, jonka salko oli mukanaan kulettanut. Vesi valui nuoraa pitkin, virtasi Nikitan hihaan ja jäätyi paitaan sekä turkin villoihin. Ukko laski ensimmäisen avannon

luona veteen huolellisesti kokoonpannun verkon, oikein ja korjaillen sitä.

Tulipa Nikitalle nuoranpää käteen ja jään alta näyttäytyi verkko, joka oli nelisenkymmenen sylen pituinen. Nikita sitoi pään häthätää jäähän ätkättyyn tuuraan. Sitte he ukon kanssa tarttuivat uudelleen kirveisiin ja alkoivat toiseen paikkaan lämpimikseen oikein vimmatusti syteä uusia avantoja. Tämän jälkeen alkoi Nikita uudelleen taas haroa paljain käsin vedessä, uitti salkoa ja katseli epätoivoisena kuinka ukko hapuroiden ja epävarmasti pyydysteli sitä toisessa avannossa. Hänen kämmenissään ei enää ollut tunnetta, suonenvedon jäykistämät sormet eivät enää taipuneet. Hän alkoi käsiänsä lämmitellä yhä ahkerammin viuhdoen ja lyöden niitä turkin helmuksiin, mutta kust'ikään ryhtyi työhönsä, jääti pakkanen, joka yötä vasten vaan yhä tiukkeni, aivan armotomasti luita myöten; vilun tuskat alkoivat käydä sieämättömiksi. Näin he työskentelivät useita tunteja.

Iltahämy oli jo ammoin muuttunut pakkasyöksi. Kuu oli korkealla ja valaisi nyt erittäinkin kirkkaasti tasangon kimaltelevassa pakkasvälkkeessä. Lumella leikkivät sinervät valot. Valkea liikkuva vaippa värei-

li yli tasangon. Hevoset olivat viluissaan ja ilmaisivat kärsimättömyyttään, nostellen vuorotellen jalkojaan ja, kääntäen päänsä isäntiensä puoleen, hirnahtelivat toisinaan.

Lopetettuaan työnsä ja laskettuaan kuusi uutta verkkoa, korjasivat kalastajat kirveensä ja nuoransa rekeen ja läksivät liikkeelle. Vilustuneet hevoset pistelivät täyttä ravia. Tällä kertaa alkoi ukko niitä ohjata ja Nikita taas ryömi purjekankaan suojaan, mutta ei senkään peitossa voinut lämmetä. Häntä värisytti, hampaat kalisivat auttamattomasti; näytti kuin pakkaneen olisi tunkenut hänen sisäänsä, joka jänne vapisi ja turhaan hän koetti pakottaa vilua poistumaan.

— Kylmetytkö? kysäsi ukko.

— Kylmetyin.

— Juokse.

Nikita tuli reestä esille ja alkoi jälestä juosta. Hän oli työstä väsynyt. Vilustuneet hevoset kiidättivät kovasti rekeä ja hänen täytyi ponnistaa ettei jäisi jällelle, toisinaan kompastui, takertui nietokseen, mutta juoksi sittekin. Ja vasta sitte kun kokonaan uupui ja kun väsymyksestä ja pakkasesta rupesi hengästy-mään, saavutti hän vaivoin reen, heittäytyi siihen ja

piilottaui purjekankaan suojaan. Miellyttävä, eloisaa lämpö alkoi virrata kaikissa hänen ruumiin osissaan.

Ukko hätyytteli hevosia ja tähysteli tarkasti säteilevää, kuun valaisemaa lumikenttää. Kaikkiolla oli tyhjää, mutta hän ikäänkuin odotteli, että tuossa tuokiossa ilmestyy jotain mustaa, näyttäytyy kaukaisuudessa. Mutta viluinen lakeus oli pettävä: taivaanrannan mustapiirre näyttäytyi toisinaan aivan vempelleen luona ja siellä häämöitti jotakin, mutta samassa se kaikkosi jonnekin kovin loitolle ja aivan äärimpiin saakka riitti valkeaa tasankoa. Oli ajettu muutamia virstoja. Hevoset lämpesivät ja hiljensivät vauhtia. Ukko lakkasi tähystelemästä kaukaisuuteen ja ajoi hevosia ajatuksiinsa vaipuneena. Kohennellessaan itseään sevillä, nosti hän sattumalta päätään ja . . . hämmästyí: noin sadankunnan sylen päässä oikealla seisoi hevonen reen eteen valjastettuna ja vähän matkan päässä kaiveli ja teki jotakin jäässä ihmisen; hän ei nähtävästi työhönsä kiintyneenä huomannut saapuneita.

— Nikita! — virkkoi ukko käheästi kuiskaten.

Tämä pisti purjeen alta päänsä esille.

— Katohan, tuos' se on.

Nikita hyppäsi purjekankaan alta kuin mieletön esille.

— Hiljemmin! . . . — ja kerättyään ohjokset käsiinsä alkoi ukko äkkiä raivoisasti ajaa hevosia minkä kaviosta pääsi. Ne painuivat täyttä neliä miestä kohden, joka jäällä jotakin teki.

III.

Kun Petro Granjko palasi sotapalveluksestaan, täytyi hänen ryhtyä järjestämään talouttaan. Isä oli kuollut, eukko teki lasten kanssa työtä leipäpalkoista, eikä Petrolla ollut mitään muuta, kuin kaksi työhön pystyvää kättä. Hän rupesikin työmieheksi ja kävi ke-sällä kalanpyydössä.

Lopulta häntä kumminkin tällainen elämä kyl-lästytti, ja hän päätti perustaa oman talouden. Kak-

si vuotta he eukkonsa kanssa tekivät työtä vieraille, niinkuin härät, mutta kesällä sitte Petroa onnes- ti: hän oli osamiehenä nuotanvedossa, onnistui tule- maan runsas saalis ja hänelle lankesi hyvä osa. Siten saivat kokoon muutamia kymmeniä ruplia, hän osti itselleen vanhanpuoleisen parkaasin ja verkkoja sekä rupesi kalastelemaan. Perhe tuli toimeen niin ja näin. Asiat olisivat luultavasti kokonaankin parantuneet, jos Petro olisi ennättänyt vaurastua. Mutta talven en- si kuukausina yllätti onnettomuus: hänen verkkonsa jäätyivät. Kun pakkaset äkkiä yltyvät, paksunee jää ja alla olevat verkot jäätyvät kiinni, eikä löydy enää mi- tään mahdollisuutta saada niitä siitä irti. Tämä vaara on tarjona jokaiselle kalastajalle, mutta kun Petrolla ei ollut säästöjä eikä verkkoja ja kun mereen oli jää- nyt pyydyksiä noin viiteenkymmeneen ruplaan, jou- tui hän taloudellisesti rappiolle. Oli taas edessä päivä- palkkalaisen kohtalo, oli taas turvauduttava toisten pihoihin.

Kun petro murtuneena palasi jäätä myöten kotiin- sa hävinneiden pyydystensä tarkastusmatkalta oli ylt'yleensä autiota ja pureva itäinen tuuli peitti reen ja hevosen jälet. Hevosen oli hän vuokrannut naa-

puriltaan. Äkkiä upposi hevonen etujalkoineen avantoon, jonka hieno jää ja kulkulumi peitti. Petro hyppähti ja auttoi hevosen jälle ja alkoi tarkastaa olisiko hevonen mahdollisesti katkaissut vieraan verkon. Hän veti nuoraa, verkko näyttäytyi vedestä ja osotautui eheäksi. Siellä täällä välähtelivät verkossa kalansuomukset. Tämä saaliin näkeminen herätti oitis Petrossa kalastusharrastuksen. Hän unhoitti kaiken ympäristönsä ja alkoi kiireisesti päästellä kaloja verkosta. Kaloja oli paljon ja hän kokosi niitä jälle suuren röykkiön. Vasta sitte kun hän oli tyhjentänyt koko verkon, katsahti hän säikähtäneenä taaksensa. Silloin hän heittäytyi toisien verkkojen kimppuun, jotka olivat myös täpösen täynnä kaloja: siitä oli nähtävästikin kulkenut parvi. Ja vapisevin käsin hän heitti reen kaloja täyteen, muttu niitä oli niin paljo, ettei kaikki rekeen mahtuneet, minkä vuoksi hän loput heitti takaisin jään alle ja ajoi matkoihinsa. Pakkanen purasi avannot jääpeitteeseen, tuuli peitti ja tasoitti lumella hänen jälkensä. Ei kukaan saanut käynnistä vihiä.

Petro myi kalat. Vahinkonsa tuli palkituksi ja vieläpä hänelle jäi liikojakin rahoja. Hän päätti kalas-

taa rehellisesti edelleen ja olla tarkastelematta vieraita pyydyksiä. Mutta ensimmäisellä matkallaan ei enää malttanut ja keräsi uudelleen kaloja vieraista verkoista.

Petron on elämä muuttui; hänen oli helpompi ja hauskempi elää — hän alkoi käydä ravintoloissa, kapakoissa. Rahan puuttumattomuus ja varmuus siitä, että niitä riittää sekä huomenna että ylihuomennakin, vetivät saatavissa oleviin huveihin ja nautintoihin. Petron vaimo, ainaiseen puutteeseen ja työhön tottunut nainen ei alussa käsittänyt mistä heille yhtenään rahaa riittää ja miksi Petro mereltä aina palaa onnistuneilla tuloksilla, mutta tottui sitten vähitellen keveän ja vapaan elämän makuun, ja heillä yltyi elämä ylimmilleen: oli vieraita, huveja ja juominkeja.

Petrosta tuli täydellinen rosvo, „jäärosvo“. Se oli vaarallinen ammatti. Kalastajat hankkivat merestä toimeentulonsa ankaralla työllä. Kun he talvella läksivät ulos jäälle, oli aina epävarmaa, palasivatko sieltä paleltumattomin käsin ja jaloin, tahi jäisivätkö itse ikipäiviksi keskelle merta. Ei kukaan ollut varma siitä, ettei jo huomenna voisi kadottaa kaikki pyydyksensä, kampeensa, hevosesä, rekensä, kaikki, mi-

kä on välttämätöntä tämän elinkeinon harjoittamiseen ja ettei talokkaasta isännästä muutu kerjäläiseksi; kuolema, rampeus ja perikato katsoivat heitä aina silmiin. Siksi he kohtelivat hillitsemättömällä vihalla vieraan saaliin varkaita, jotka panematta vaaranalaiseksi mitään, kokosivat toisten raskailla ponnistuksilla hankkiman leivän. Kalastajat menettelivät heidän kanssaan toisinaan samalla tavalla, kuin talonpojat menettelevät hevosvarkaiden kanssa, mutta se toteutettiin ainoastaan siinä tapauksessa, jos varas tavattiin itse teossa.

Kauan epäiltiin jo, että Petro anastaa vieraiden töiden hedelmät, mutta itse teossa ei häntä voitu tavata: hänestä ei tullut erittäin julkea ja rohkea varas. Poistaaksensa naapurinsa ja muiden kalastajain epäluulon itsestään, piti hän hevoson, reen ja muut kalanpyydykseen tarvittavat kompeet ja laski verkkojansa eri paikkoihin meressä, mutta vaani itse mihin kukin verkkonsa laski ja varasti säännöllisesti niistä ennenkuin omistajat ennättivät, minkä ohella ei varastanut koko saalista, vaan jätti osan koskematta, ettei herättäisi omistajain epäluuloa. Hän oli ammatteensa perehtynyt jo niin, että työskenteli aivan kyl-

mäverisesti.

Tänapäivänäkin oli hän tarkastanut koko rivin verkkoja ja hommasi nyt viimeisten ääressä. Avannon luona oli suuri röykkiö kaloja. Hän oli niin kiintynyt työhönsä, ettei kuullut kun hänen luokseen kiihti kaksi kalastajaa parilla, ja vasta sitte kun kavioiden kapse kuului aivan hänen luonaan, hypähti Petro, kuin ukkosen lyömänä ja juosta painalsi kaikin voimin rekensä luo. Oli liian myöhäistä enää. Nikita hyökkäsi hänen kimppuunsa ja löi kaikin voimin häntä ohimoon. Petro heilahti, maailma musteni hänen silmissään, mutta hän tointui heti ja he tarttuivat toisiinsa niinkuin kaksi petoa ja yht'aikaa luiskahdetuaan kaatuivat kumpikin jäälle.

— Ee... ei... siitä nii... iinkään vaa... aan antaa... uuwwa! — kähisi Petro vierien Nikitan kanssa jäällä ja tehden ylikuonnollisia ponnistuksia saadakseen nujerretuksi nuorukaisen; hän tiesi ettei hänellä olisi armoa odotettavissa. „Kunpa vaa rekee asti pääsisi, kumpa vaa rekee asti!“ — välkkyi toive hänen mielessään tulisessa taistelussa ponnistellessaan.

Nikita, aivan kuin nuori vinttikoiria imeytyneenä metsäsikaan, unhoitti koko maailman ja taisteli tajut-

tomana ja hengästyneenä:

— Kyllä minä sinut opetan. . . kyll' minä sinut opetan. . . vieraita verkkoi tyhjentämää! . . . Kyll' minä sinut! . . .

He vierivät keränä jäällä, lunta pöyhien ja jalat ilmassa heiluen. Ukko juoksi kasvot vääristyneinä heidän jälessään, tavoittaen lyödä varasta tuuralla, mutta peläten koskettavansa poikaansa, viskasi aseensa pois ja heittäytyi vihamiehensä kimppuun. Hän tarttui tätä kurkkuun.

— Ähä, piinaaja, satuitpas turmion tekijä, sinä nylkyri, ihmiskunnan vihollinen! . . . Olet juonnut kylliksesi vertamme, piisatkoo nyt kerranki. Et tule enää rehellisiä ansioitamme ryöväämää. Olet nauttinut elämäsi, mejän veremme hinnall', mejän paleltuneiden jalkojemme, mejän raajarikkoisuutemme kustannuksell'! . . . Piisatkoon nyt! . . .

Ukon mieleen johtui kaikki: koko hänen pitkä elämänsä, jota aina köyhyys painoi, raskas vaivanalainen elämänsä, kaikki onnettomuudet, joita hänelle jolloinkin oli sattunut, kuin myös sekin, ettei hänellä ollut oikeaa korvaa ja että vasemman jalan varpaat olivat leikatut. Kaiken tämän pani ukko nyt tuon toi-

vottomasti taistelleen miehen syyksi ja se synnytti hänessä suorastaan eläimellisen vihan, joka sai hänet hengästymään.

Petro, jolta hengitys katkesi, menetti kerrassaan voimansa ja silmät pullistuivat päässä. Nikita hyppäsi joutuisasti pystyyn, veti luokseen verkkoon kiinnitetyn nuoran ja kiersi sen umpisolmuun varkaan kainalojen alle.

Ukko päästi uhrinsa irti niinkuin verta tarpeeksensa saanut hämähäkki ja heittäytyi Nikitan kanssa äärimmäiselle avannolle ja he alkoivat siitä esille kiskoa märkää, pakkasessa joutuisasti kangistuvaa nuoraa.

Petro nousi käsinojilleen ja katsahti ympärilleen, ikäänkuin tajuttomin, hämmästynein katsein: mitä tämä on? missä hän on ja mitä hänelle tahdotaan tehdä? Hänet valtasi helpotuksen tunne, tietoisuus ettei häntä vielä kuristettu. Ei hän enää ajatellut vastarintaa, sillä, vaikk'ei häntä enää kukaan vanuttanutkaan, ei hän kuitenkaan yrittänytkään päästää irti kainalojen alle sidottua, jäätyvää solmua. Ympärillä oli edelleenkin lumikenttä yhtä valkeana, yhtä liikkumattomana seisoi hevonen edelleenkin reen edessä,

yhtä kirkkaina kimaltelivat lumihiuteet yli jäätyneen avaruuden. Mutta kun hänen katseensa lankesi jäällä luikertelevaan, mustaan nuoraan, joka taipuneena painui muutaman askeleen päässä olevaan avantoon, ja kun hän näki kuinka kaksi kiihtynyttä miestä kiireisesti veti äärimmäisestä avannosta esille nuoran toista päätä — valtasi hänet kauhu ja epätoivo. Hän heittäytyi tuota pikaa heidän eteensä polvilleen ja alkoi, niinkuin synnintunnustuksella, tehdä maallisia kumarruksia.

— Päästäkää... päästäkää... veljet... orvot... saavat... kerjuulle... lähteä... Veljet... enhän ehoin tahoin ole tähä työhö ryhtyny... on tarvittu leipää... seitsemän lasta... Veljet, hevonen, reki — kaikki on teijän... lehmän, rahat, mitä kotona löytyy, — kaikki annan; älkää turmioon syöskö ristittyä sielua... Veljet, mitä hyötyä teill' siitä on, jos turmioon syöksette... laskekaa... ikäni tulen puolestanne rukoilemaa... perhe häviää, kun ei ole elättäjää... armahatakaa...

Hän kumarteli nousematta polviltaan, löi hatuton ta päätään kylmään jäähän, rintamus kokonaan revittynä ja kasvot verisinä. Oikea korva oli jo jäänyt

valkeaksi, mutta hän ei mitään huomannut, vaan teki kahta kiivaammin maallisia kumarruksiaan.

Toiset taas kaikin voimin selvittelivät nuoraa paljain, jähmettynein, melkeinpä jo kangistunein käsin, jotka eivät enää tahtoneet tehdä palvelustaan ja joista virtasi hihoihin jäätyvä vesi. Äkkiä he tukivat ponnistuksella jalkansa jäähän ja alkoivat kiskoa nuoraa kaikin voimin.

Samassa tuokiossa retkahti Petro ja nuora, joka oli solmussa hänen kainalojensa alla ja joka vapaana loikoi jäällä, pingottui kuin jänne ja kuletti häntä vitkalleen avantoa kohti. Hän ulvahti kuin eläin, jota on taitamattomasti isketty veitsellä henkitorveen ja joka vereensä tukehtuen ponnistaa kaikki voimansa toivottomassa kamppauksessa kuoleman kanssa. Onneton paiskautui selälleen, koettaen tarttua vähimpiinkin epätasaisuuksiin, yrittäen käydä hampaillaan jäähän, iskien siihen kyntensä, joiden alta veri tirskahti, mutta... kaikki turhaan! — avantoon oli enää kolme askelta... kaksi... sitte yksi...

— Aut-auttakaa... pelastakaa! upottavat... pelastakaa jos Jumalaa uskotte! uppoan...

Mutta ympärillä oli tyhjää, ja peittäen tämän val-

kealle hohtavan avaruuden, peittäen tekeillä olevan rikoksen, häämöitti liikkumattomana ja välittämättömänä äänetön, hyytävä kuutamoyö.

Ääressä oli avanto jäätyneine reunoineen, joiden yli taipuneena luikui nuora. Sen pohjalla musteni vesi.

— Olkaat sitte kolmast' kirottu, kirkon hylkiöt, ahnaat pedot — ahmikkaa ihmisverta. . . Ettäpä Jumala teijät kostaisi, ettäpä jalat altanne lahoisi, ettäpä ette lapsianne näkisi! . . . hekkää! ahmikkaa ihmisenlihaa. . . Muistakaa minun viimeinen sanani, että toisuus joutuu kerran ilmi, että molemmat joudutte pakko. . .

Hän ei ennättänyt päättää, kun kääntyi raskaasti, luiskahti kapeaan avantoon, ja vesi jakautui omituisesti paskahtaen. . . sitte hiljeni kaikki. Jälle jäi vaan kaksi henkeä. He kiskoivat kaikin voimin nuoraa vastakkaisesta avannosta.

Ensin kulki nuora vapaasti ja keveästi, sitte siinä alkoi tuntua nyhjäyksiä, jotain kulki jään alla, koskettaen nuoraa, joka tarttui avannon alareunoihin, sitte kävi vetäminen raskaaksi, niinkuin verkkoon olisi tarttunut paljo kaloja tahi se kulettaisi mukanaan

hirttä. Avannossa alkoi poreilla, se musteni, vesi hajaantui ja esille ilmestyi ihmisen pää, sitte olkapäät ja ruumis, joista vesi valui. Kasvot olivat sinistyneet ja pullistuneet, mutta hän eli vielä ja käänsi verkalleen katseensa miehiin.

Kalastajat kiirehtivät vastakkaiselle avannolle, tarttuivat tuuraan kiinnitettyyn nuoran päähän ja alkoivat vetää nuoraa esille avannosta. Jäätymäisillään oleva mies liikahti äkkiä, luiskahti uudelleen avantoon ja katosi jälleen jään alle; ja kun hän näyttäisi ensimmäisessä avannossa, uitettiin hän vielä kerta jään alla ja vasta sitte nostettiin jälle. Jääkerros peitti kuin panssari hänet. Pää, hiukset, kulmakarvat, sellällään olevat liikkumattomat silmät, parta, vaatteet — kaikki kiiksi kuutamon valossa.

Kalastajat nostivat hänet pystyyn ja pistelivät häntä siinä asennossa hetkisen; valuva vesi kokoontui vähin kerrallaan jalkojen juureen ja muodostui jalanteeksi. Uhrinsa kangistuneisiin käsiin he pistivät pitkän sauvan, johon tämä jäätynyt ihminen nojasi, sitte heittäytyivät rekeen ja alkoivat ajaa hevosiaan, koskematta kaloja ja jättäen verkot oman onnensa nojaan. Hevoset painoivat tiukkaa ravia, kopisuttaen

rantakentillään jäätä.

Ukko ja Nikita eivät tunteneet omantunnon vaivoja, mutta he olivat sellaisessa sielullisessa tilassa, jossa, varmaankin, ovat tuomioistuimen jäsenet tuomittaessaan pitkäaikaiseen pakkotyöhön suuren perheen isän, joka seisoo heidän edessään kalpeana, laihana, murtuneena ja nyt on todellisesti säälettävä ja vaaraton mies. Tuomita hänet täytyy — sitä huutaa rikos, mutta kuka elättää hänen poikueensa, joka tarvitsee ruokaa? . . .

Hetken kuluttua häipyi reki lumiseen avaruuteen.

IV.

Kauan seiso i Rusko pää alaspäin painuneena, korvat luimullaan. Se oli tullut kokonaan huurteiseksi, aivan kuin harmaantunut, ja karva oli muuttunut puhevaksi ja valkeaksi, sieramiin ja huuliin oli hyytynyt

jääpuikkoja. Tuuli yltyi, tunki kylmän aivan luihin asti ja keräsi jalkojen juureen kinokselliset lunta. Rusko alkoi väristä, pari kertaa se jo käänsi härmäistä päätään ja katseli vempelleen alta isäntäänsä. Se odotteli jo kauan, että tuossa tuokiossa tämä menee reen perään, hapuilee siellä ja ottaa sylyksen heiniä, ärjähtää hänelle, kun hän kääntää päänsä tavoittaakseen niitä, ja heittää ne hänelle turvan alle. Mutta isäntä seisoi paikallaan kookkaana ja liikkumattomana, mietteisään nojaten pitkään sauvaansa. Rusko hirnahti hieman, ilmoittaakseen olevansa nälkäntynyt ja viilustunut.

Isännän käytös oli tänäpäivänä erittäinkin omituinen. Että se oli — isäntä, siitä oli Rusko vakuutettu: kun harmaalla parilla kaksi ihmistä reessä poistui, huomasi hän hyvin ettei heidän joukossaan isäntää ollut.

Rusko seisoi vielä jonkun aikaa, luimautti molemmat korvat taaksepäin, liikkautti rekeä ja alkoi verkkallean liikkua. Hän odotti, että kuuluisi tavanmukainen nuhde: „mihin nyt, paholainen!“ — ja sen tähden mentyään eteenpäin kymmenkunta askelta, seisahdutti ja jäi odottamaan. Mutta edelleenkin oli ympärillä

tyhjää ja autiota, edelleenkin kulki viima jäätä pitkin, oli kylmä, tuuli vinkui reessä, ja kookas tumma esine seiso i liikkumattomana.

Silloin Rusko teki lopullisen päätöksen ja läksi hiljalleen, tasaista kulkua taivaltamaan kotia kohden, vetäen rekeä perässään, milloin luimistaen, milloin taas teroittaen oikeaa korvaansa, ikäänkuin tietä tutkien.

V.

Kuu, joka oli ollut keskellä taivasta, alkoi painua jään reunaan, eikä enää valaissut niin kirkkaasti lumitasankoa. Vesi avannoissa jäätyni ja lumi peitti avannot. Lumi peitti myös läjän jäätynyttä kalaa, ihmisten temmellyspaikan ja reen jalaksien jälet. Pakkasilmassa liiteli lumikristalleja, kimallellen kuun valossa, mutta alimpana tasangolla liikkui yhä vielä sa-

mainen valkea, kevyt juoksulumi, jota hyytävä tuuli kuletti. Kuu katosi kokonaan ja jäätasanko pimeni.

Kuluivat harmaat talviset päivät ja kirkkaat pakasyöt toisensa jälkeen. Satunnaisesti sivuajavat kalastajat ajoivat kummastuneina omituisen miehen luo, joka yksinäisenä ja liikkumattomana seiso i keskellä jäätynyttä merta, mutta kun tulivat luo, näkivät he kauhukseen, että liikkumattomat avoimet silmät olivat vaalenneet, ja hänen jäinen pintansa kimalteli kuutamoyössä, ja silloin he kiireisesti poistuivat tästä kauheasta paikasta.

Osuivat „jäävorotkin“ tälle rankaisupaikalle, mutta ajoivat hevosineen pois ja jos joskus tänne tulivatkin vieraiden verkkojen kimppuun, niin käyttäytyivät mitä varovaisimmin.

Kului päiviä, kului viikkoja. Tuuli kääntyi, jää särkyi, suuret jäätelit painoivat jyskeellä ja räiskeellä toinen toistansa vastaan, kulkeutuen äärestä toiseen rauhattomassa meressä. Omituisesta sattumasta lohkesi se paikka jäätä, jolla tumma kummitus seiso i, suureksi teliksi, joka kulkeutui kaikkialle, ja kun se ajautui rantaa kohti, johon meri sen sulki, katselivat ranta-asukkaat pelolla liikkumattomana yötä päivää

seisovaa jäätynyttä miestä. Lähetä sitä ei voinut, sillä sohjojää ympäröi jäälauttaa. Vihdoin ruhjoi kuitenkin myrsky eräänä synkkänä yönä koko jään ja jääkummitus katosi ainaiseksi.

